

Rådhuset

Torshälla har ett vackert rådhus, byggt år 1833, vid det gamla kullerstenstorget. Foto: Bernt Pettersson.

I de allra flesta svenska städer fanns redan under medeltiden ett litet rådhus vid torget, så även i Torshälla. Handlingar finns bevarade där det framgår att borgmästaren Peder Hansson på 1640-talet "lätit uppbygga rådhuset jämte rådstugan reformat", alltså reparerat ett redan då gammalt rådhus. Denna byggnad låg på torgets norra sida. På Erik Dahlbergs kopparstick över Torshälla i verket Suecia Antiqua et Hodierna år 1660 reser sig den ståtliga rådhusspiran högt över hustaken. Vid svår blåst hängdes en flagga ut från tornet för att uppmana invånarna till aktsamhet med elden. Efter 100 år hade huset "föråldrats" och ersattes med ett nytt, nu på torgets västra sida intill kyrkogårdsmuren.

Vid den stora branden år 1798 blev även rådhuset lågornas rov. Genom borgmästare Betulanders rådiga ingripande kunde dock stora delar av stadens

arkiv räddas. Magistraten fick nu hålla sina sammanträden på Lilla gatan i den s.k. >Rysskasernen, en oansenlig grå stuga som fått sitt namn av att ryska krigsfångar från kriget 1808-1809 var inhysta där. På grund av stadens nedgång efter branden dröjde det ända fram till år 1833, innan ett nytt rådhus stod färdigt. Denna, ännu bevarade byggnad, uppfördes på södra sidan av torget.

I det större rummet, på östra sidan, höll magistraten och rådhusrätten sina möten och där fick borgmästaren nu ett eget tjänsterum. Från 1859 användes stora salen för folkskolans flickor och rummet intill blev lärarinnans bostad. När stadsfullmäktige infördes 1862 fick de samsas med magistraten i den större salen till vänster om ingången. Denna lokal kom att få en mångsidig användning: Under 1800-talet för konfirmandundervisningen och ända in på 1930-talet som expedition åt Torshälla

Sparbank. År 1948 flyttade det nyinrättade drätselkontoret in och så sent som i slutet av 1960-talet fanns fritidsnämnden där.

*Rådhusornet sett i ett monumentalt perspektiv.
Foto: Bernt Pettersson.*

År 1900 invigdes den nya folkskolan och när "flickskolan" flyttade kunde stadsfullmäktige överta den stora salen. Där hölls ordinarie möte den sista fredagen i varje månad fram till den 17 september 1970. Genom kommunsammanslagningen år 1971 kom rådhuset att tillhöra Eskilstuna kommun. På

Rådhusets baksida är nästan helt klädd med murgröna. Foto: Bernt Pettersson.

1940-talet restaurerades rådhuset och den tidigare utgrävda källardelen gjordes om till ett stadsarkiv. Centralvärme, vatten och avlopp installerades och i dörrarna sattes patentlås. Tidigare fanns endast en nyckel och den hängde på en spik vid dörren. Denna användes av borgmästaren, stadstjänaren och

städerskan och ingen annan kom på idén att ta sig in i huset.

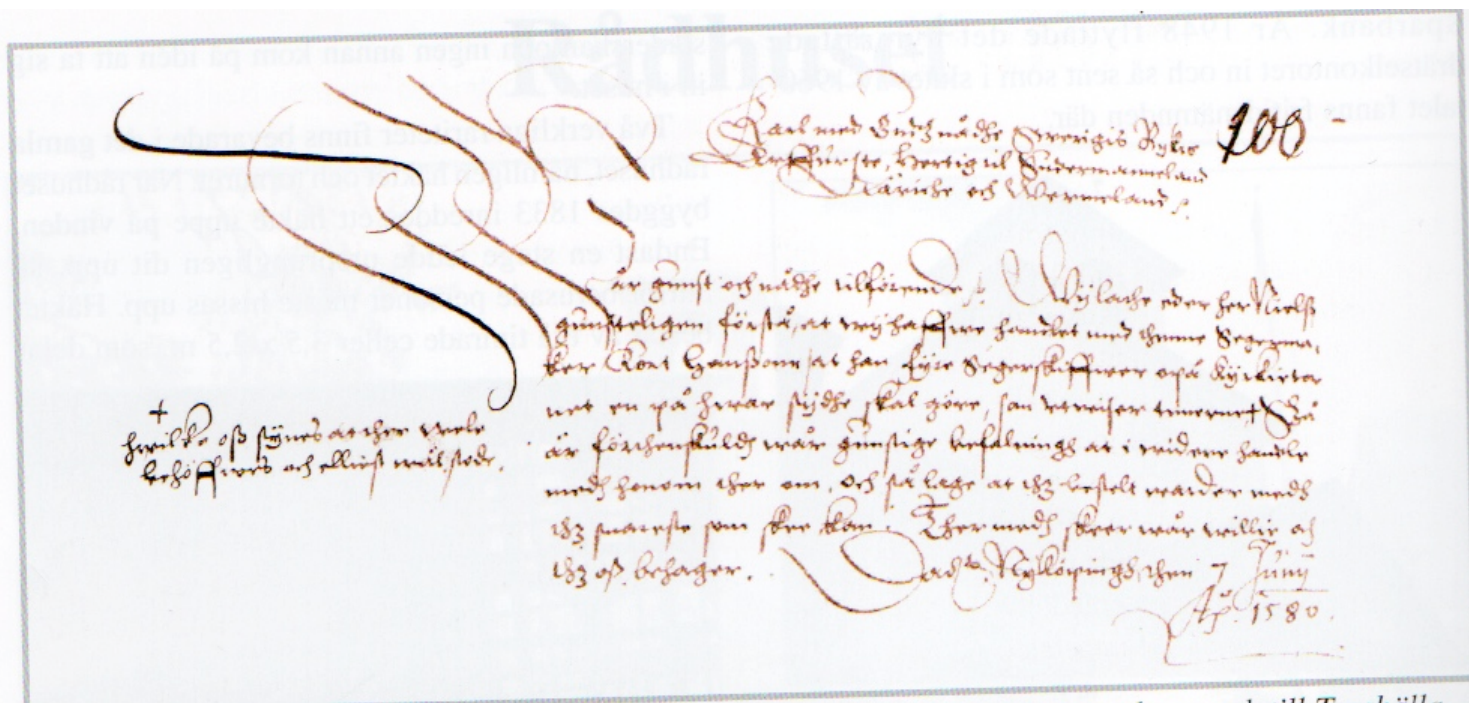
Två verkliga rariteter finns bevarade i det gamla rådhuset, nämligen häktet och tornuret. När rådhuset byggdes 1833 inreddes ett häkte uppe på vinden. Endast en steg ledde ursprungligen dit upp, så alltför berusade personer måste hissas upp. Häktet består av två timrade celler 3,5 x 2,5 m. som delar

Detalj från det inre häktet med "Enkelsäng" och trubbelt gallerfönster. Foto: Bernt Pettersson.

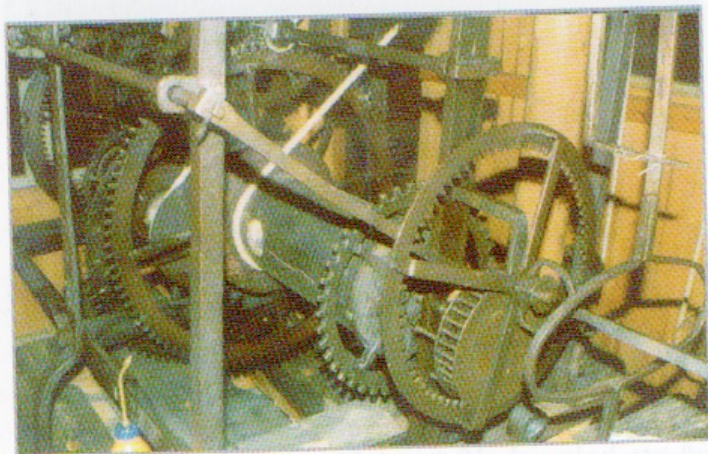
på ett halvcirkelformat fönster, så att varje cell endast får en liten kvartscirkel i ena hörnet. Dessa är försedda med tre lager smidda järngaller, varför ljusinsläppet är minimalt. För dörrarna sattes tunga bommar med kraftiga hänglås. Uppvärmning saknades helt.

Inventarierna bestod av tre sängar, två "nattkärl", ett laggkärl för vatten samt två fotbojor med tillhörande kedjor. Straffen var mycket stränga och vanlig stöld kunde leda till flera års fängelse. Orden "DÖD OCH HELLWETE" som en okänd fånge skrivit på väggen vittnar om starka känslor. År 1895

Hertig Karls gåvobrev från år 1580, där han skänker Strängnäs domkyrkas gamla urverk till Torshälla.

fick staden en polisstation med två ”moderna” finkor och klagoropen från rådhusvinden tystnade. I sitt oförändrade skick har detta häkte få om ens någon motsvarighet i Sverige.

Det medeltida urverket på rådhusvinden.
Foto: Bernt Pettersson.

År 1580 fick Torshälla ett gammalt urverk i gåva från hertig Karl. Urverket hade då suttit i Strängnäs domkyrka åtminstone sedan 1400-talets slut. Urverket installerades i Torshälla kyrka och urtavlan monterades upp på kyrktornets södra sida. Varje heltimme dygnet runt slog klockan och påminde torshällaborna om tidens gång. Av bevarade räkenskaper från 1610 fram till 1816 framgår det att kyrkan snart fick bekymmer med uret, kanske

på grund av vibrationer eller för stora temperaturskillnader i det höga och ouppvärmda tornet.

I ett protokoll från valborgsmässosockenstämman 1837 kan vi läsa att magistratens ledamöter ville flytta det ”odugeliga” tornuret från kyrkan till rådstugan. Staden skulle då sätta uret i stand och även underhålla det så att kyrkan ej belastades. Urfabrikör E. Ericsson, Eskilstuna, åtog sig att för en kostnad av 175 Riksdaler Riksgäld montera ned och flytta uret.

Tornuret försågs nu med dubbla växelverk och visade tiden åt både norr och söder. Detta är landets äldsta mekaniska tornur i funktion. Numera sätts det i gång endast vid högtidliga tillfällen. Förutom häktet och tornuret kan man bese borgmästare Edsbergs arbetsrum, som återställts enligt 1895 års inventarieförteckning.

I stora rådhusalen finns Uno Stallarholms målningar Midvinterblot i forna dagars Svea rike och Våren, båda från år 1966. Den är också en omtyckt lokal för borgerliga vigslar. År 1998 öppnades ett litet café i rådhusets östra rum och det har åter blivit liv i det gamla huset vid kullerstenstorget i Torshälla. Se även *Stadsbranden 1798* och *Torshälla kyrka*, separat artikel.

Margaretha Lindén.